

# Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΝ 20<sup>Ο</sup> ΑΙΩΝΑ

Χάρη στις συνεχείς και ακαταπόνητες προσπάθειες αλλά και την αυταπάρνηση των ελλήνων χειρουργών, η ελληνική χειρουργική κατόρθωσε να παρακολουθήσει από κοντά τις εξελίξεις, τις τάσεις στην Ευρώπη και αργότερα στις Η.Π.Α. και τον υπόλοιπο κόσμο και να διατηρηθεί σε υψηλό επίπεδο.

Στη χώρα μας οι βάσεις της χειρουργικής θεμελιώθηκαν κατά το δεύτερο ήμισυ του περασμένου αιώνα από προσωπικότητες όπως ο Ολύμπιος ο Μαγγίνας και ο Θ. Αρεταίος. Με κληροδότημα του τελευταίου ιδρύθηκε το ομώνυμο Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο στην Αθήνα.

Κύρια εστία ανάπτυξης για τη χειρουργική υπήρξε το Πανεπιστήμιο Αθηνών, συνεργαζόμενο με τα δύο μεγάλα νοσοκομεία της πρωτεύουσας, τον Ευαγγελισμό και τον Ερυθρό Σταυρό και κατά δεύτερο λόγο με το Δημοτικό Νοσοκομείο και ιδιωτικές Κλινικές. Οι χειρουργοί που επηρέασαν την πορεία του κλάδου κατά την περίοδο αυτή, τόσο με την επιστημονική τους κατάρτιση όσο και με την προσωπικότητα και την κοινωνική τους προβολή, ήταν οι καθηγητές Γ. Φωκάς (1902-1938), Μ. Γερουλάνος (1911-1939), Κ. Μέρμηγκας (1915-1939), Π. Κόκκαλης (1935-1946) και ο Μ. Μακκάς στον Ερυθρό Σταυρό. Ήταν όλοι εκπρόσωποι της γερμανικής σχολής. Οι εκπρόσωποι της γαλλικής σχολής ήταν ελάχιστοι την εποχή εκείνη, ενώ η αγγλοσαξωνική ιατρική ήταν άγνωστη στην Ελλάδα.

Το πρώτο χειρουργικό έντυπο, η Χειρουργική Επιθεώρηση εκδόθηκε το 1904 από τους καθηγητές Γερ. Φωκά και τον Ριχάρδο Λιβαθινόπουλο. Η έκδοσή του διεκόπη στα 1912 λόγω του ελληνοτουρκικού πολέμου.

Ωθηση στην εξέλιξη της χειρουργικής έδωσε η ίδρυση το 1928 της Ελληνική Εταιρίας, πρώτος πρόεδρος της οποίας εξελέγη ο Μ. Γερουλάνος. Τον ίδιο χρόνο της ίδρυσής της εκδίδεται το περιοδικό της με τίτλο Δελτίο χειρουργικής Εταιρίας.

Ο καθηγητής Γ. Καραγιαννόπουλος (1946-1950), τελευταίος εκπρόσωπος της γερμανικής σχολής, άφησε μια πλειάδα μαθητών που σφράγισαν τη χειρουργική ( Ν. Χρηστέας, Μακρής, Τούντας, Μίχας κ.α.)

Στην εξέλιξη της χειρουργικής του πεπτικού και ιδιαίτερα του έλκους του στομάχου συνέβαλε σημαντικά ο Νικόλαος Χρηστέας. Με το σεβασμό των ιστών και την καθαρή χειρουργική που υποστήριξε με φανατισμό, η γαστρεκτομή έγινε μια απλή και ασφαλής εγχείρηση. Είχε επιπλέον ζωηρότατο ενδιαφέρον για την αντιμετώπιση των αγγειακών παθήσεων και δεν είναι τυχαίο ότι το Λαϊκό Νοσοκομείο έγινε το μεγαλύτερο αγγειοχειρουργικό κέντρο της χώρας. Η Κλινική του, η Α΄ Χειρουργική του Πανεπιστημίου Αθηνών, έγινε το φυτώριο της νέας γενιάς των μεταπολεμικών χειρουργών, που έφεραν τη νέα γνώση κυρίως από την Αγγλία και λιγότερο από τις Η.Π.Α. για την καρδιοχειρουργική, τη θωρακοχειρουργική, την αγγειοχειρουργική τη χειρουργική των ενδοκρινών αδένων, του παχέος εντέρου, τη νευροχειρουργική.

Σημαντικό υπήρξε το έργο των Κ. Αλιβιζάτου και αργότερα του Ν. Οικονόμου στο Ιπποκράτειο, Κ. Τούντα στη Θεσσαλονίκη, Ξανθοπούλιδη, Γιαννόπουλου, Α. Μάνου και Χ. Σταθάτου στον Ευαγγελισμό, Περράκη και Κροντήρη στο Δημοτικό, Προπατορίδη στο Κρατικό. Του

Σμπαρόυνη – Τρικόρφου στην Κλινική του, πρώην Κλινική Γερουλάνου του Β. Κούρια στον Ερυθρό Σταυρό και του Π. Χρυσοσπάθη στο Λαϊκό.

Από τους μαθητές του Ν. Χρηστέα, ο Ακαδημαϊκός Γρ. Σκαλκέας επηρέασε ποικιλοτρόπως την εξέλιξη της χειρουργικής στη Ελλάδα. Πραγματοποίησε προσπάθειες για την εδραίωση της καρδιακής και της θωρακικής χειρουργικής (ίδρυση Τμήματος Καρδιοαγγειακής Χειρουργικής στο Λαϊκό, ίδρυση Καρδιοθωρακικής Μονάδας του Νοσοκομείου Σωτηρία ). Ήταν ακόμα από τους πρώτους που οργάνωσαν τη μετεγχειρητική πορεία των βαριά πασχόντων από εξειδικευμένο ιατρικό και παραϊατρικό προσωπικό και ίδρυσε την πρώτη Μονάδα Εντατικής Θεραπείας στην Κλινική του. Συνέβαλε στην καθιέρωση των μεταμοσχεύσεων και ίδρυσε τη Μονάδα Μεταμοσχεύσεων Οργάνων στο Λαϊκό Νοσοκομείο. Ανέπτυξε την πειραματική χειρουργική και ίδρυσε το πρώτο Πειραματικό Χειρουργικό και Κέντρο Χειρουργικής Έρευνας του Πανεπιστημίου το 1970. Η σημαντικότερη όμως συμβολή του ήταν η προώθηση και η αμέριστη βοήθεια νέων ικανών συνεργατών του, πολλοί από τους οποίους κατέλαβαν ανώτατες θέσεις στην ιατρική και στην πανεπιστημιακή ιεραρχία.

Η καρδιακή χειρουργική ξεκίνησε αρκετά νωρίς. Χειρουργοί (όπως οι Β. Καραγιώργης, Κ. Τούντας, Ν. Οικονόμου), αυτοδίδακτοι όπως άλλωστε σε όλο τον κόσμο εκείνη την εποχή, αποτόλμησαν στις αρχές της δεκαετίας του '50 τις πρώτες καρδιακές επεμβάσεις. Ήταν η περίοδος της κλειστής καρδιοχειρουργικής.

Στο Λαϊκό Νοσοκομείο ιδρύθηκε το πρώτο Τμήμα Καρδιοθωρακικής χειρουργικής το 1962 από τον Γρ. Σκαλκέα, που ήταν ο πρώτος με ειδική εκπαίδευση καρδιοχειρουργού και ακολουθήθηκε από τον Δ. Λαζαρίδη, επίσης αμιγή καρδιοχειρουργό, στο ιπποκράτειο (1965) και τον Ν. Οικονόμου στην Πολυκλινική Αθηνών. Στη Θεσσαλονίκη αρχίζει η νέα ειδικότητα από τον Τούντα και τους συνεργάτες του Α. Μαρσέλο, Κ. Κυριακού, Χ. Λόλα, από το 1960, πριν μεταφέρει τη δραστηριότητά του στο Αρεταίειο Νοσοκομείο. Την καρδιοχειρουργική στη Θεσσαλονίκη συνέχισε με επιτυχία ο Λαζαρίδης και οι συνεργάτες του Φ. Παναγόπουλος και Π. Σπανός. Στο Ιπποκράτειο συνέχισε ο Γ. Ανδριτσάκης.

Την αρχική αυτή περίοδο των μεγάλων δυσκολιών, κατά την οποία καθιερώθηκε η καρδιοχειρουργική στην Ελλάδα, διαδέχτηκε μια νέα εποχή. Η τεχνική υποδομή βελτιώθηκε, οι επεμβάσεις τυποποιήθηκαν, αυξήθηκε ο αριθμός των ειδικευμένων καρδιοχειρουργών και αναπτύχθηκαν μονάδες εντατικής θεραπείας. Συνέπεια αυτών ήταν να αναπτυχθούν καρδιοχειρουργικές μονάδες στον Ευαγγελισμό (Γ. Τόλης, Α. Μιχάλης, Χ. Λόλας ), στο ΝΙΜΙΤΣ (Γ. Σανούδος), στη «Σωτηρία» (Γρ. Σκαλκέας, Ν. Έξαρχος, Κ. Σμπώκος, Φ. Παναγόπουλος μέχρι το 1981), στο νοσοκομείο των Παίδων αλλά και σε Ιδιωτικά Νοσοκομεία. Η πρώτη επιτυχής μεταμόσχευση καρδιάς έγινε από τον Χ. Λόλα στον Ευαγγελισμό. Τέλος ανοίγει τις πύλες του το Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο και στην Ιατρική Σχολή Αθηνών ιδρύεται με πρωτοβουλία του Γρ. Σκαλκέα, θέση Καθηγητή Καρδιοχειρουργικής (1993), για να πληρωθεί ένα μεγάλο κενό.

Η αγγειακή χειρουργική, σε αντίθεση με την καρδιακή, προχώρησε πιο εύκολα και πιο γρήγορα κυρίως γιατί δε χρειαζόταν την τεράστια τεχνολογική υποδομή και οργάνωση, όπως η δεύτερη.

Εκτός από το Λαϊκό Νοσοκομείο (Γρ. Σκαλκέας, Π. Μπάλας, Μ. Σέχας), αγγειοχειρουργικά κέντρα αναπτύχθηκαν στο Νοσοκομείο του ΕΕΣ (Γ. Πούλιας), στο Δημοτικό Νοσοκομείο (Σ. Πλέσσας) και αργότερα στο Αρεταίειο και στο Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο, αλλά και στη Θεσσαλονίκη και αλλού. Ιδρύονται η Αγγειολογική, η Αγγειοχειρουργική και η εταιρεία Μικροαγ-

γειακής Χειρουργικής. Ο κλάδος αναπτύχθηκε σε υψηλά επίπεδα με πρωτοποριακές επεμβάσεις και άριστα αποτελέσματα.

Οι μεταμοσχεύσεις άρχισαν το 1968 με την πρώτη πτωματική μεταμόσχευση νεφρού από την ομάδα του Καθηγητή Κ. Τούντα στη Θεσσαλονίκη. Στη συνέχεια η μεταμόσχευση του νεφρού καθιερώθηκε από τους Καθηγητές Γρ. Σκαλκέα στην Αθήνα και Δ. Λαζαρίδη στη Θεσσαλονίκη, κυρίως από ζώντες δότες. Ήταν η μόνη δυνατή λύση εκείνη την εποχή, διότι δεν υπήρχε καμία υποδομή για τη διάδοση της πτωματικής μεταμόσχευσης.

Το 1973 πραγματοποιήθηκε η πρώτη επιτυχής μεταμόσχευση λεπτού εντέρου.

Η Ελληνική Εταιρία Μεταμοσχεύσεων ιδρύθηκε το 1976, βασικός σκοπός της οποίας ήταν η προετοιμασία νόμου, που θα καθόριζε τις αρχές εκτελέσεων των μεταμοσχεύσεων. Πράγματι, δύο χρόνια αργότερα ψηφίσθηκε ο νόμος 821/78

Ακολούθησε μια σειρά από εγχειρήσεις που άνοιξαν το δρόμο και πέρα από τις μεταμοσχεύσεις του νεφρού. Το 1978 η πρώτη επιτυχής μεταμόσχευση του μυελού των οστών, το 1990 η πρώτη διπλή μεταμόσχευση παγκρέατος και νεφρού (Γρ. Σκαλκέας), τον ίδιο χρόνο η πρώτη ανεπιτυχής ήπατος στη Θεσσαλονίκη και το 1991 η πρώτη επιτυχής από τον Καθηγητή Ι. Παπαδημητρίου στην Αθήνα και το 1992 η πρώτη διπλή ήπατος και νεφρού.

Όσον αφορά τις μεταμοσχεύσεις καρδιάς, η πρώτη, ανεπιτυχής, έγινε το 1991 από τον Γ. Τόλη και αμέσως μετά η πρώτη επιτυχής από τον Χ. Λόλα.

Μέχρι το 1990 στην Ελλάδα λειτούργησαν τρία μεταμοσχευτικά κέντρα, ένα στο Λαϊκό Νοσοκομείο, που ιδρύθηκε το 1983 από τον Καθηγητή Γρ. Σκαλκέα, στην Κλινική του οποίου έμεινε επιταγμένο μέχρι το 1984, οπότε έγινε ανεξάρτητο (Ι. Χωματάς, Α. Κωστάκης), ένα στο Ιπποκράτειο Νοσοκομείο του Πειραιά (Ε. Χατζηγιαννάκης), του οποίου διεκόπη η λειτουργία.

Σημαντική πρόοδος προς την κατεύθυνση της οργάνωσης και ρύθμισης των μεταμοσχεύσεων και εναρμόνισης με τα ισχύοντα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αποτέλεσε η ίδρυση από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας του Εθνικού Συμβουλίου Μεταμοσχεύσεων, στο οποίο υπήχθη η υπηρεσία Συντονισμού των Μεταμοσχεύσεων.

Έγινε φανερή η ανάγκη οργάνωσης των μεταμοσχευτικών κέντρων με πληθυσμιακή κατανομή κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα (ένα κέντρο ανά 2.000.000 κατοίκους). Έτσι για τα συμπαγή όργανα (ήπαρ, πάγκρεας, νεφρό) χορηγήθηκε άδεια λειτουργίας στα Νοσοκομεία της Αθήνας Λαϊκό, Αρεταίειο και Ευαγγελισμός, της Θεσσαλονίκης ΑΧΕΠΑ και Ιπποκράτειο και στην Πανεπιστημιακή Χειρουργική Κλινική του Νοσοκομείου Πατρών. Για την καρδιά και πνεύμονα από ένα κέντρο στον Ευαγγελισμό και στο Ίδρυμα «Υγεία» στην Αθήνα και στο Νοσοκομείο Παπανικολάου στη Θεσσαλονίκη. Κέντρα μεταμόσχευσης μυελού των οστών προβλέπονται για τα Νοσοκομεία Ευαγγελισμός, Άγιος Σάββας και ένα υπό ανάπτυξη στο Νοσοκομείο Παίδων Αγία Σοφία στην Αθήνα και ένα κέντρο στη Θεσσαλονίκη.

Έγινε ευρύτατη ενημέρωση του Ιατρικού και παραϊατρικού προσωπικού των Νοσοκομείων αλλά και του κοινού για τη διάδοση και οργάνωση της πτωματικής μεταμόσχευσης και της δωρεάς οργάνων. Η Ελλάδα συμμετέχει σε Διερωπαϊκό πρόγραμμα δικτύου επικοινωνίας μέσω υπολογιστών, με 10 Εθνικούς Οργανισμούς διακίνησης μεταμοσχευμάτων στην Ευρώπη. Όλες οι παραπάνω οργανωτικές προσπάθειες στοχεύουν: α) στη μείωση του αριθμού των μη χρησιμοποιούμενων μοσχευμάτων, β) στην ταχύτερη δυνατή εξασφάλισή τους, γ) στην παρεμπόδιση τάσεων εμπορευματοποίησης και δ) στην αναστροφή του ρεύματος μετάβασης αρρώστων στο εξωτερικό για μεταμόσχευση.